

Vroeger werd er nauwelijks over gesproken: het was er en niemand maakte zich er zorgen over; het hoorde tot de vanzelfsprekendheden van het leven en heette fraai 'verzuiling'. Iedereen was netjes opgeborgen in zijn eigen zuil. Verzuiling als nationaal organisatie-principe voor het maatschappelijk leven werd vrij algemeen als goede zaak aanvaard. Bij buitenlanders heeft dit altijd al een vreemde indruk gemaakt. Men was nog niet zo onvriendelijk om het een "Dutch disease" te noemen, maar "typically Dutch" was het in ieder geval wel. Tegenwoordig wordt heel wat minder over 'verzuiling' gesproken, althans men komt in discussies het woord 'ontzuiling' vaker tegen dan 'verzuiling'. De verdergaande secularisatie en dé-professionalisering in ons land sinds de jaren zestig heeft het minder vanzelfsprekend gemaakt, langs wegen van levens- en wereldbeschouwing aan het sociale leven deel te nemen. De traditionele zuilen brokkelden langzaam af, een proces dat goed op gang kwam op het moment dat de Omroepwet het sluitstuk vormde van de "nationaal of verzuild"-discussie. In de media-wereld manifesteert de ontzuiling zich in een terugloop en soms verdwijnen van zgn. "richtingsbladen" tegenover een groei van kranten die neutraliteit en onafhankelijkheid hoog in het vaandel schrijven. Bij de omroep is het niet veel anders, getuige de groei van de AVRO en de TROS. Soms ook mikt men op nieuwe vormen van verzuiling, zoals Veronica: leeftijd – "je bent jong en je wilt wat" – doet zijn intrede als verzuilingscriterium. Hoe dit zij, de ontzuiling is in ons land ver voortgeschreden, zeker op media-gebied. De herzuiling in de vorm van het Reformatorisch Dagblad en de Evangelische Omroep doet daaraan niet of nauwelijks afbreuk, althans niet in kwantitatieve zin. Toch zijn wij Nederlanders – wellicht sterker dan elders – blijven hechten aan verschillen in levens- en wereldbe-

schouwing in ons volk. Dat gaat zover, dat die verschillen de hoeksteen van ons nationale media-beleid vormen. We noemen het geen 'verzuiling' meer, want dat doet teveel denken aan voorbije tijden. We gingen spreken van 'veelzijdigheid', 'verscheidenheid' en 'diversiteit'. Zo spreekt onze Omroepwet sinds 1978 ook over 'verscheidenheid': nieuwe omroeporganisaties zullen alleen tot het bestel worden toegelaten, wanneer zij "de verscheidenheid in de omroep" vergroten (art. 13, lid 3). We vinden die verscheidenheid zó belangrijk, dat we er ook steeds mooiere woorden voor kiezen. Tegenwoordig draait dan ook alles om de 'pluriformiteit'. De eerlijkheid gebiedt te vermelden dat – voorzover na te gaan valt – het kamerlid Visser van D'66 deze term in 1968 in het media-debat heeft geïntroduceerd. Maar pas met de Medianota van 1975 wordt de term 'pluriformiteit' gemeen goed.

'Pluriformiteit', wat bedoelen we er eigenlijk mee? Heeft dit begrip meer betekenis dan dat we het een mooie zaak vinden? Iedereen die zich wel eens in de media-discussie heeft verdiept, moet tot de conclusie komen dat het een begrip is, waar ieder het zijne onder kan verstaan. Nu zou daarmee te leven zijn, ware het niet dat onze overheid aan pluriformiteit een centrale plaats in haar media-beleid toekent. Omwille van de rechtszekerheid is het van belang, dat de betekenis van begrippen als 'media-pluriformiteit' en 'verscheidenheid' eenduidig vast staat. Of misschien niet, want bij de Omroepwet doet zich juist de paradoxale situatie voor van optimale rechtszekerheid ondanks onduidelijke formuleringen. De Omroepwet schrijft weliswaar in artikel 13 voor dat omroepen representatief moeten zijn voor een maatschappelijke, culturele, godsdienstige danwel geestelijke stroming in het volk, maar dit is zo vaag, dat het artikel in feite non-selectief is. Een minister die verder wil gaan dan het ge-

talscriterium, heeft bijna geen been om op te staan. De praktijk wijst dan ook uit, dat het vage culturele criterium niet kan worden toegepast en dus de rechtszekerheid geenszins schaadt. Toch blijft men in Den Haag hardnekkig aan dit culturele criterium vasthouden: de Medianota en de daarop gevolgde wijziging van de Omroepwet in 1978 onderstrepen dit. Welnu, stel dat onze overheid hier een taak heeft – en dat is nog maar de vraag –, dan zal toch in de eerste plaats klaarheid over de betekenis van het begrip 'media-pluriformiteit' moeten worden geschapen. En vervolgens, meer duidelijkheid over het "waartoe" van die pluriformiteit. Dit laatste is een kwestie van media-ethiek, van normen en waarden en daaruit af te leiden beoordelingscriteria. Laten we eens kijken, hoever we kunnen komen.

Het begrip 'pluriformiteit'

De meest eenvoudige omschrijving van 'media-pluriformiteit' zou kunnen zijn: het verschillen van media naar een bepaald kenmerk of bepaalde kenmerken. Uit deze eenvoudige definitie volgt dat er even zovele soorten pluriformiteit zijn, als er kenmerken zijn waarnaar media naar inhoud en vorm van elkaar kunnen verschillen. Het gebruikte letter-type, de lay-out zou bijvoorbeeld een aspect van pluriformiteit kunnen zijn naast verschillen in levensbeschouwelijke uitgangspunten. Maar wat betekent dan nog dé pluriformiteit van dé media? Daaronder zou zoiets verstaan moeten worden als het verschillen van alle artikelen c.q. alle programma's in alle Nederlandse media naar alle mogelijke kenmerken. Zo'n omschrijving is uiteraard weinig zinvol. Men moet dan ook precies aangeven, waarover men het heeft en met het oog waarop bepaalde soorten pluriformiteit maatschappelijk een goede zaak zijn. Dit laatste is een kwestie van kiezen, van goed en slecht, belangrijk en onbelangrijk, een kwestie van normatieve theorie en ethiek. Waarom is verschil in lay-out niet of wel belangrijk? En waarom stellen wij verscheidenheid in politiek en

levensbeschouwelijk opzicht zo centraal? Belangrijke vragen, die echter pas goed kunnen worden beantwoord, als we eerst nadere onderscheidingen maken.

Nadere onderscheidingen

In de eerste plaats zullen onderscheidingen gemaakt moeten worden naar functies en werkingsgebied van de media. De media begeven zich op velerlei gebied, variërend van sport tot politiek, van welke laatste twee sommigen wel zeggen, dat ze niets met elkaar te maken hebben. Niet elk maatschappelijk gebied is voor het pluriformiteitsvraagstuk even belangrijk.

Welk belang is bijvoorbeeld gediend met een grote verscheidenheid in sportverslaggeving: een doelpunt is toch een doelpunt, een record een record? Als het record minder als record wordt gezien, d.w.z. als de sport meer vanuit politiek en maatschappelijk oogpunt wordt bekeken, dan neemt uiteraard het belang van een pluriforme sportverslaggeverij toe.

Hoe dit zij, voor mij lijkt het geen twijfel, dat het politiek functioneren van de media voor de discussie over pluriformiteit verreweg het belangrijkste is. Uiteraard is dit een keuze en geen objectief vaststaand, onomstotelijk natuurwetenschappelijk gegeven. Het is ook een keuze die gezien de grote verschillen in kijkdichtheid van Den Haag Vandaag bijvoorbeeld tegenover Studio-Sport, lang niet door iedereen zó zal worden gemaakt. Maar het is wel een keuze die te argumenteren is vanuit een ander, groter belang: ons parlementair-democratisch staatsbestel. Terecht noemt de Medianota de media "een construerend deel van de democratie () het hart van de openbaarheid" (Medianota, 1975, p. 9). Maar er is meer dan politiek. Ook het sociaal-economisch en sociaal-cultureel werkingsgebied van de media verdient belangstelling. En wat betreft de functies van media, zij vervullen er vele. De media informeren ons, opiniëren, leveren kritiek, brengen tot uitdrukking wat er onder de bevolking leeft – expressie-

functie —, mobiliseren sociale bewegingen en niet in de laatste plaats, verschaffen ons amusement. Elke functie onderstelt haar eigen invalshoeken; het heeft geen zin alles op één hoop te gooien. Informeren is geen opiniëren, hoe verwant ook. Daaruit volgt dat elke functie vanuit een eigen ethisch beoordelingskader dient te worden beschouwd. En daarmee zijn wij aangekomen bij een tweede kwestie, die van de pluriformiteitscriteria.

Pluriformiteitscriteria

Het is een misvatting te menen dat als media maar behoorlijk van elkaar verschillen, het per definitie met de pluriformiteit goed gesteld is.

Zo is het niet. De empirische verscheidenheid — om het zo maar te noemen — moet vanuit zekere normatieve gezichtspunten worden beoordeeld. Alleen een bepaald soort verscheidenheid verdient de naam van media-pluriformiteit. We komen hier op het terrein van de beoordelingscriteria, van de pluriformiteitscriteria. Nadrukkelijk gebruiken we het meervoud "criteria", omdat — zoals duidelijk geworden zal zijn — het evenzeer een misverstand is, dat er zoiets is als "het" criterium. Bij pluriformiteitscriteria gaat het om maatstaven, aan de hand waarvan het al dan niet veelzijdig functioneren van de media op zijn kwalitatief gehalte kan worden beoordeeld.

Uiteraard rijst onmiddellijk de vraag, hoe die kwaliteit kan worden vastgesteld. Wat dient het normatieve ijkingspunt van de media-pluriformiteit te zijn? Dat ijkingspunt ligt — menen wij — in de maatschappelijke pluriformiteit op politiek, sociaal-economisch en sociaal-cultureel gebied. Ook dit is een keuze, een keuze die overigens met een beroep op de zgn. "theorie van de maatschappelijke verantwoordelijkheid van de media" omstandig kan worden geargumenteed. De maatschappelijke pluriformiteit is uiteraard geen statisch, maar een dynamisch gegeven. Dat betekent dat media-pluriformiteit niet alleen geïkt moet worden op "oude pluriformiteiten" op politiek, godsdienstig en le-

vensbeschouwelijk terrein, ook nieuwe maatschappelijke pluriformiteiten zijn van belang. Te denken valt in dit verband aan het steeds belangrijker wordende verschil tussen actieven en niet-actieven in onze samenleving, met hun verschil in levensstijl en ontplooiingskansen. Maar ook aan nieuwe verschijnselen als het feminisme en aan de in haar effecten zeer voelbare ontwikkeling naar een multi-raciaal Nederland. Deze groeiende maatschappelijke pluriformiteit dient het beoordelingskader voor media-pluriformiteit te zijn. De vraag is — en daar draait het bij pluriformiteitscriteria om —, of en hoe de media-pluriformiteit is afgestemd op de maatschappelijke verscheidenheid. Overigens dient deze vraag wel duidelijk onderscheiden te worden van andere vragen, namelijk deze: wat dient er te gebeuren als die afstemming er niet is; en wie moet op dit punt dan handelend optreden?

Niveau van criteriatoeëpassing

Tenslotte een derde kwestie die een beslissing vergt: het niveau waarop criteria aangelegd dienen te worden. Deze kwestie raakt de problematiek van externe en interne verscheidenheid, pluriformiteit tussen en binnen de media. Toen tijdens het VU-eeuwfeestcongres over Media en Maatschappelijke Verantwoordelijkheid (november 1980) gegevens over de interne politieke pluriformiteit van landelijke kranten werden gepubliceerd, is daar van verschillende zijden nogal heftig, en soms afwijzend op gereageerd. Die gegevens waren afkomstig uit het onderzoek van de vakgroep Kommunikatiewetenschap naar Pers en Parlement. Daaruit blijkt dat kranten op het punt van interne pluriformiteit nogal van elkaar verschillen. Het laagst scoorden De Telegraaf en De Waarheid, in welke laatste krant maar liefst 98% van alle commentaren van één en dezelfde politieke strekking is. Ons oordeel over die twee kranten luidde negatief, althans op dit punt. Onder de kop "Links zijn mag, als je het maar niet steeds bent" diende De Waarheid ons van repliek. Juist De

Waarheid levert een "() onmisbare bijdrage aan de pluriformiteit van de Nederlandse pers, (want) De Waarheid neemt voortdurend en consequent een duidelijk links standpunt in" (De Waarheid, 8 november 1980). De gedachtingang is duidelijk: interne pluriformiteit is strijdig met een consequente politieke opstelling; zij is slechts een alibi om geen stelling te hoeven nemen. Interne pluriformiteit zou de identiteit van het medium ondergraven, terwijl juist het verschil tussen de identiteiten van media wezenlijk is voor media-pluriformiteit. Deze argumenten lijken redelijk, maar zijn toch niet onaantastbaar. Zo wees Laurens Ten Cate er al in 1972 op dat zulke redeneringen neerkomen op de volgende paradox: "Ik ben erg voor diversiteit, maar ik streef ernaar via mijn eigen krant mijn eigen lezers zeer zorgvuldig allerlei andere meningen dan de mijne te onthouden". (de Leeuwarder Courant, 29 april 1972).

Bij dit alles gaat het er natuurlijk om, op welk niveau pluriformiteit moet worden beschouwd. Gaat het alleen om pluriformiteit tussen media of heeft verscheidenheid ook betekenis voor afzonderlijke kranten? In principe kan men pluriformiteitscriteria op drie niveaus – macro, meso, micro – aanleggen. Op macro-niveau gaat het om alle media gezamenlijk die in ons land werkzaam zijn. Het meso-niveau heeft betrekking op verschillende media-typen: het omroepbestel, de tijdschriftpers, de dagbladpers. Vraag is dan, hoe pluriform bijvoorbeeld de dagbladpers als geheel is. Tenslotte het micro-niveau: de afzonderlijke krant, de afzonderlijke omroeporganisatie, het afzonderlijke tijdschrift. Interne pluriformiteit is een kwestie op micro-niveau, terwijl externe pluriformiteit van kranten, verscheidenheid tussen kranten tot het meso-niveau gerekend kan worden. De media-discussie blijft schimmig zolang dit soort onderscheidingen niet wordt gemaakt. Daarnaast valt aan een keuze voor één van deze drie niveaus, of een combinatie daarvan, niet te ontkomen. Voor wat betreft de dagbladpers zouden wij willen pleiten voor criteria op micro-

en op meso-niveau. Argument voor micro is, dat de meeste mensen slechts één krant lezen. Als confrontatie met andere standpunten belangrijk is, dan zal die ene krant van de lezer daar toch voor moeten zorgen. Pleiten voor pluriformiteit, maar er als krant zelf weinig aan doen, komt in feite neer op het op kosten jagen van je lezers, merkte Ten Cate jaren geleden al terecht op. Maar ook het meso-niveau – het niveau van dé pers – is te verdedigen, en wel vanuit de optiek van de keuzemogelijkheden voor de krantlezers: hoe meer verschillen tussen de kranten, hoe groter de keuzemogelijkheid voor die lezers is. Overigens kunnen meso- en micro-pluriformiteit in bepaalde situaties negatief op elkaar in werken: hoe groter de één, hoe geringer de ander, en omgekeerd. Maar deze potentiële strijdigheid lost men niet goed op door één van beide gezichtspunten uit te sluiten; beter is het te streven naar een optimum tussen beide.

Voor de omroep geldt een ander verhaal. Het kijkgedrag van de meeste mensen is naar omroep gezien non-selectief, d.w.z. meer afhankelijk van het soort programma dat wordt uitgezonden dan van de toevallige omroep die het aanbiedt. Dit is een argument voor criteria op meso-niveau, het niveau van het gehele bestel. Het eenzijdige beeld dat door de ene omroep wordt verschaft, wordt – als er maar genoeg verschillen tussen de omroepen bestaan – min of meer vanzelf door de andere omroep gecorrigeerd. Het komt dan ook met name aan op de verscheidenheid tussen de omroepen. Nu geldt dit wel met enig voorbehoud. Zo verkeert het Journaal wat de nieuwsvoorziening betreft nagenoeg in een monopoliepositie. Van het reeds in het begin van de jaren zestig geopperde idee, twee afzonderlijke tv-journaals te presenteren, is helaas nooit wat geworden. Bij het Journaal zijn criteria op micro-niveau dan ook alleszins te rechtvaardigen: men mag van het Journaal verwachten dat het een intern pluriforme nieuwsvoorziening pleegt. Dit voorbehoud moet ook gemaakt worden ten

aanzien van regionale en lokale zenders: ook zij zijn monopolisten. Neem bijvoorbeeld Radio-STAD: deze zend-gemachtigde heeft een lokaal-radiomonopolie en dient daarom veelzijdigheid en consequente hoor en wederhoor hoog in het vaandel te schrijven. Niet alle programma's van radio-STAD komen op dit punt voor de schoonheidsprijs in aanmerking.

Tenslotte de tijdschriftpers. Deze sector is goed voor zo'n 5000 verschillende titels. Religie, surf-planken, politiek, gezondheidszorg, feminisme, fotografie en koken . . . er is geen onderwerp dat niet door de tijdschriftpers wordt gedekt. Als iets duidelijk is, is dat in deze sector sprake is van een overweldigende geschakeerdheid aan titels en informatie-soorten.

Ten onrechte kwam de tijdschriftpers in Van Doorns Medianota niet of nauwelijks aan bod. Ook de tijdschriftpers behoort tot de pluriformiteit van ons media-bestel. In de media-discussie dient zij vooral vanuit macro-optiek te worden beschouwd, d.w.z. vanuit haar complementaire functie ten opzichte van andere media-typen in het bestel. Vraag dient te zijn: hoe vult de tijdschriftpers de dagbladpers en de omroep aan? Welke zaken die snelle media als kranten en radio en televisie noodzakelijkerwijs laten liggen, worden door de tijdschriftpers gedekt? Daarin ligt de potentiële bijdrage van het tijdschrift aan de pluriformiteit van het media-bestel.

Criteria

Onze schets wordt steeds complexer: verschillende media-functies vragen op verschillende beoordelingsniveaux om verschillende criteria. In een komend pre-advies van de Universiteit van Amsterdam en de Vrije Universiteit aan de WRR zal meer dan een tiental pluriformiteitscriteria worden voorgesteld. Dat deze complexiteit niet zozeer voortspuit uit intellectuele ego-drang, maar uit de aard van de materie, zal men hopelijk van ons willen aannemen. Overigens zijn er wel twee meer algemene criteria aan te wijzen, waarmee de kern van de discussie kan worden gedekt.

Wij doelen op het afspiegelings- en op het openheidscriterium.

Afspiegeling in informatie en commentaar

Het afspiegelingscriterium is gebaseerd op de gedachte dat media in hun nieuwsvoorziening de werkelijkheid dienen te weerspiegelen, dat de media de spiegel van de samenleving dienen te zijn. Uiteraard staat dit selectie door media niet in de weg, maar wel selectiviteit: het nieuws moet in zekere zin een representatieve steekproef uit het totale gebeuren zijn. Nu kan men dit op verschillende manieren verder uitwerken. Een uitwerking op politiek gebied zou kunnen zijn, dat in het nieuws de verschillende politieke standpunten naar voren komen naar rato van hun aanhang in de bevolking. Om het schetsmatig te zeggen: als 20% van ons land links is, dan moet ook het nieuws idealiter voor 20% uit die hoek komen. Het afspiegelingscriterium is ook relevant voor de politieke commentaren. Zij zijn ondermeer bedoeld om duidelijk te maken, hoe er in ons land over politieke kwesties wordt gedacht.

Representativiteit van de media – hier als systeem – is daarbij van wezenlijk belang. Dus ook hier: als 20% van onze bevolking behoudend is, dan ook idealiter 20% van onze media.

Openheid in informatie en commentaar

Met afspiegeling is overigens lang niet alles gezegd. Er wordt wel – en niet ten onrechte – op gewezen, dat de media bij perfecte weerspiegeling van de samenleving in hun effect behoudend zijn; de samenleving wordt daardoor alleen maar bevestigd in haar denken en doen. Wat daarvan zij, gesteld kan worden dat perfecte afspiegeling door de media weinig ruimte biedt aan "afwijkende opinies", zowel in deze als gene richting. Het afwijkende blijft afwijkend, omdat het de media niet of nauwelijks haalt. Het afspiegelingscriterium behelst een premie op conventionaliteit. Het is de vraag, of de samenleving daarmee alleen is gediend. Ons standpunt is: nee, niet alleen daarmee. Wil pluriformiteit

geen steriele zaak worden, maar ook bijdragen aan de dynamiek in de samenleving, dan zal het afwijkende reëel moeten kunnen concurreren met het conventionele. Men zou dit kunnen uitwerken in de richting van een pleidooi voor "equal access" tot de media voor alle maatschappelijke stromingen, of ze nu groot of klein zijn. Het devies zou kunnen zijn: geeft alle stromingen en groeperingen in ons land een gelijke toegang tot de media, zorg voor openheid in commentaar en nieuwsvoorziening, laten de media een "free market place of ideas" zijn. Reeds in de 19-eeuwse liberale theorieën over de pers werden pleidooien van dit soort gevoerd, maar daarmee is de gedachten-gang zelf niet ouderwets geworden. Zo kan men openheid in de media heel goed verdedigen met een beroep op één van de hedendaagse wetenschappelijke stromingen, die van het kritisch-rationalisme. In deze stroming wordt gesteld dat wetenschap niet kan uitmaken of iets waar is, hooguit dat iets onwaar is. De wetenschapper moet niet alleen zoeken naar bevestiging van zijn gelijk, maar ook en vooral naar de ontkrachting daarvan. Openheid in wetenschapsbeoefening is in die stroming dan ook hoog in het vaandel geschreven. Onze kennis van de werkelijkheid is en blijft betrekkelijk en in hoge mate onzeker. Tegen deze achtergrond is ook openheid in de media een belangrijke zaak, immers het heeft alleen zin te pleiten voor openheid en pluriformiteit als je niet voor honderd procent overtuigd bent van je eigen gelijk. Het is niet toevallig dat in landen waarin media zich bij voorkeur met de naam 'De Waarheid' sieren, afwezigheid van media-pluriformiteit – in officiële kringen althans – niet als groot gemis wordt gezien.

Dialectiek van de pluriformiteit

Openheid en afspiegeling kunnen als de voornaamste pluriformiteitscriteria worden beschouwd. Er is echter sprake van een zekere dialectiek, een zekere tegenstrijdigheid tussen beide. Maximale afspiegeling – waarbij dus het "af-

wijkende" in de media niet op de voorgrond komt – verdraagt zich niet met maximale openheid – waarbij het "afwijkende" juist wordt beoordeeld ten koste van het "conventionele" –. Hoe moet deze dialectiek van de pluriformiteit worden opgelost? Gaat het om een "of-of"-keuze of om "en-en"?

Wij menen dat de argumenten voor de afzonderlijke criteria, een "en-en"-keuze rechtvaardigen. In de media moet tegelijk aan afspiegeling en aan openheid worden gewerkt; gezocht moet worden naar een optimum tussen beide criteria. Aldus kunnen media bijdragen aan de balans tussen behoud en vernieuwing in de samenleving, de balans tussen het conventionele en het afwijkende, tussen een statische en een dynamische samenleving.

Wiens verantwoordelijkheid?

In de al eerder aangehaalde kritische recensie in *De Waarheid* schrijft Marisca Milikowski, dat interne pluriformiteit erop neerkomt, dat *De Waarheid* nog drie keer over het VU-onderzoek zou moeten schrijven: "lovend, gematigd lovend en gematigd kritisch". Zij merkt vervolgens op: "Nu heb ik er niets op tegen als drie lezers zich hiertoe toevallig geroepen zouden voelen, maar ik ga die stukjes echt zelf niet schrijven". Nu zijn journalisten die met zichzelf in debat gaan, zeker niet de onaardigste, maar het gaat te ver daarvan voor elke journalist afzonderlijk een stelregel te maken. Binnen een krant berust de verantwoordelijkheid voor een zekere interne pluriformiteit in eerste aanleg bij de gehele redactie en bij de hoofdredacteur.

Interne pluriformiteit moet door het redactie-collectief institutioneel worden gewaarborgd. Met name bij het aantrekken van nieuwe journalisten moet ook de verscheidenheid van de gehele redactie mede in de beschouwingen worden betrokken. Daarmee is overigens niet gezegd dat de individuele journalist of programmamaker zich aan deze kwestie niets gelegen behoeft te laten liggen. Hij heeft de plicht zich te houden aan oude journalistieke principes als "hoor en wederhoor" en het gebruik

van alternatieve, concurrerende informatie-bronnen. Gelukkig kunnen we in dit land vaststellen, dat deze principes ook voor de meeste journalisten heilige zaken zijn.

De overheid

En de overheid, heeft zij hier een taak? Wat moet zij doen, wanneer de media niet zo pluriform zijn als wenselijk is? Moet zij maatregelen treffen, en welke dan: specifieke of generieke? Aan dit soort vragen gaat eigenlijk nog één vraag vooraf: hoe is het in feite met de pluriformiteit van de Nederlandse media gesteld? Het meeste onderzoek schiet tekort om deze vraag goed en volledig te beantwoorden; zoveel als we weten over de publieksgroepen van media, zo weinig onderzoeksmateriaal is er over de inhoud van de media zelf. Maar wat beschikbaar is, geeft over het algemeen weinig reden tot pessimisme, nee eerder tot optimisme. Zo leert onderzoek van de VU naar de landelijke pers, dat zowel de politieke nieuwsvoorziening als de politieke commentaren ruimschoots aan de criteria van afspiegeling en openheid voldoen. Maar stel dat de situatie niet zo gunstig is, heeft de overheid dan een taak? Traditioneel heeft onze overheid zich altijd verre gehouden van bemoeienis met de inhoud van onze media. Een bescheiden poging tot inhoudelijke regeling ondernam zij ten aanzien van het omroepbestel: een volledig-programma-voorschift voor bestaande omroepen (Omroepwet art. 35) en bij de toelating van nieuwe, een cultureel criterium naast een getalscriterium (art. 13). We zagen al dat het geen geslaagde poging was. Zodra "Den Haag" in de sfeer van pluriformiteit iets wil formuleren, is vaagheid troef. We zeggen dit zonder verwijten te willen maken. Media-pluriformiteit is een zaak waarover sociaal-wetenschappelijk best eenduidigheid te krijgen is; ik heb dat hiervoor aannemelijk proberen te maken. En misschien is hierover onder sociale wetenschappers ook nog wel overeenstemming te bereiken. Maar, dat is nog iets anders dan juridisch sluitende, onaanvechtbare en afdwingbare

wetsvoorschriften formuleren. Dát lijkt mij het grote probleem. Tegen deze achtergrond dient men dan ook sceptisch te staan tegenover overheidsmaatregelen, zeker specifieke, gericht op afzonderlijke media. Als men al die kant uit wil, dan toch op basis van objectieve criteria die met de inhoud van media niets uitstaande hebben. Dat ligt ook geheel in de lijn van artikel 7 G.W. Maar dat is niet het enige argument. Onze samenleving is veerkrachtig genoeg om zonder veel overheidsbemoeienis een pluriform media-bestel in stand te houden; onderzoeksresultaten in de sfeer van de landelijke pers ondersteunen dit. Maar er kan ook gewezen worden op de grote geschakeerdheid van de tijdschriftpers en op ons omroepbestel dat vergeleken met het buitenland zeker de toets van de pluriformiteit kan doorstaan. Maar waarom dan al die drukte over pluriformiteitscriteria? Als het dan zo goed gaat en als de overheid hier geen taak heeft, waarom dan bezinning op beoordelingscriteria voor media? We kunnen ons ervan afmaken door te stellen, dat de publieke discussie over en de publieke controle op de media gediend zijn met een duidelijk inzicht in media-functies en beoordelingscriteria. Op zichzelf is dat juist, maar er is meer. Weliswaar is de mentale veerkracht van ons land wel zo groot, dat we de overheid hier kunnen missen, maar dat ligt anders in het materiële vlak. De vraag is, of wij al die media-pluriformiteit in de toekomst nog wel kunnen blijven betalen. Als er al een taak voor de overheid ligt, dan toch hier: gezien het democratisch belang van onze media moet de overheid generieke maatregelen kunnen treffen, die het media-klimaat gunstig maken voor pluriformiteit. Pluriformiteitscriteria zouden daarbij de media-barometer kunnen vormen voor het treffen van zulke generieke overheidsmaatregelen.

Ethiek is een kwestie van goed en slecht. Professor Diemer heeft er altijd op gewezen dat de communicatiewetenschap niet bij de feiten alleen kan blijven staan; beoordeling is net zo we-

zenlijk. De communicatiewetenschap dient tegelijkertijd empirisch én normatief te zijn. Niet om de zedenmeester van de media te willen spelen; verre van

dat. Maar wel om te laten zien dat de samenleving van onze media hoog gespannen verwachtingen heeft. En dat dient alleen maar de media-zaak.